

לכבוד שבת קדש - פרשת לך - לך תש"ף

זוהב הארץ ההיא טוב - זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות - נכתב ע"י חגי צמיר

אלא גם לזרעו אחריו - כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנְנָה וְלִזְרַעְךָ עַד-עוֹלָם: . לעומת זאת בפסוק השני אברהם נדרש להיות פעיל, לקום וללכת ואז קנין יהיה שלו - קוּם הַתְּהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לְךָ אֶתְנַנְנָה: שני פסוקים די הפוכים זה מזה. בפסוק הראשון כל מה שאברהם צריך לעשות זה להרים את העיניים ולהסתכל.

ובתמורה יקבל את הארץ לו ולזרעו אחריו - הבטחה לקנין רוחני. בפסוק השני הוא נתבע לעשייה, הוא צריך ללכת ורק אז היא תהפוך להיות שלו. שלו, ולא של זרעו - כי כל אחד צריך לעשות את המסע שלו. כמו שמופיע בתרגום יונתן על הפסוק "קום טייל בארעא ועבד בה חוקמא". כדי לזכות בחזקה על הארץ עליך לעשות מעשה..

לא לחינם תחום עולי בבל = קדושה שניה, התחום שנקבע להלכה כגבולה של ארץ ישראל הוא איננו מכח העובדה שהובטח לעם ישראל שהארץ תהיה שלו. רק במקום שהוא תחום ההתיישבות היהודית שם תהיה ארץ ישראל. כדי שמקום יהיה שלך לא מספיק נייר התחייבות צריך לעשות מעשה ולהתיישב. כך מצאנו אחד מעקרונות התנועה הציונית שהוביל לעשייה של 'דונם פה ודונם שם' היתה האמירה - "גבול המדינה היהודית יעבור במקום שבו יעבור התלם היהודי האחרון". כדי להיות בארץ ישראל לא מספיקה ההבטחה, צריך להגיע הרגע בו כל אחד אומר ולואי ויהיה חלקי בארץ הזאת. רק אז זוכים באמת לקשר ולחיבור עם הארץ. זהו הקול הפנימי הקורא בכל דור ודור לצאת למסע ולצעוד אל היעד הגדול. "קול קרא והלכתי - הלכתי כי קרא הקול" כך כתבה חנה סנש. יורם טהרלב תיאר זאת כך: להתחיל מארס נהריים/לעבור בכבשן האש/ולצאת למסע הנצח/ הקריאה לאברהם היא תחילתו של מסע הנצח של העם היהודי. אלתרמן שכתב על אברהם הנער הדגיש זאת במילותיו: ולא היא המוליכה הספינות אלי ים! /כי מוליך אותן רעם עתיק וגבוה, /כי מוליך אותן צו לדותיו של העם, /כי מוליך אותן דבר אדני אל אברהם.

- ויחרד אברהם ויפל על פניו / ויצא מני בית וישער. / כי הצו שרעם על אברהם האב / רועם על אברהם הנער. חובתנו שלנו היא לשמוע את הקול הפנימי וללכת. לצעוד כל הזמן ולהתקדם. תפקידו של האדם בעולם הוא לא להיות סטטי. מלאך הוא 'עומד', הוא אינו מתקדם, הוא נמצא במדרגה קבועה כל הזמן. תפקידנו שלנו הוא - וְנִתְּתִי לְךָ מֵהַלְכִים בֵּין הָעַמִּים הָאֵלֶּה

ספר בראשית הוא 'מעשה אבות סימן לבנים'. הוא ספר הישר הוא הספר ממנו אנו צריכים ללמוד מוסר והתנהגות והליכה בדרך הישר. הדמות הזורחת ועולה מעל כולם היא דמותו של אברהם אבינו. הפרשה פותחת בפסוק וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְזוּלַתְךָ וּמְבִית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָרְאַךָ: כל תולדות חייו של אברהם קשורות להליכה. אברהם הוא האדם שאינו עומד במקום הוא נמצא בהתקדמות מתמדת. לא לחינם משתמשת התורה פעמים רבות לגבי אברהם בשרש נ.ס.ע - ויסע אברם. זו לא סתם הליכה זה מסע. מסע הוא תמיד תנועה לקראת יעד, תחת מטרה מוגדרת. זה ההבדל בין מסע לטיול. כך מדגישה התורה וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד-בֵּית-אֵל עַד-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שֵׁם אֱהֱלָה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי: אֶל-מָקוֹם הַמְזוּבָּח אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה': זו איננה סתם הליכה זהו מסע לקראת המזבח שבו קרא בשם ה'.

גם בהמשך אברהם מצטווה לקום וללכת - קוּם הַתְּהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לְךָ אֶתְנַנְנָה: בעל הכלי יקר מסביר את הטעם לשוני בין שני פסוקים כמעט סמוכים. כי מתחילה אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה עומד שם צפונה ונגבה וקדמה וימה כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם, שמע מינה שבראייה לחוד סגי וקני לה. ואחר כך חזר מזה ואמר קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה. שמע מינה שצריך לעשות חזקה ממש . . . דבראייה לחוד לא קנה לה. ועוד כי מתחילה אמר לזרעך עד עולם, ואחר כך אמר כי לך אתננה, ולא הזכיר זרעך ולא עד עולם. . .

והקרוב אלי לומר בכל זה, שהקנה הקדוש ברוך הוא אל אברהם את הארץ לקנות שמה שני מיני תועלת, האחד, רוחני והוא נקנה בראייה לבד. ואחד, גופני. . . על כן נאמר כאן לאברם שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם. הורה באצבע ששלימות זה הרוחני הנקנה לו בראייה לחוד, לא נקנה לו כי אם מן המקום אשר הוא עומד בו והיינו בית אל. כי כך משמע פשט המקראות וילך למסעיו מנגב עד בית אל וגו'. . . ותועלת רוחני זה לא יסור מזרעו עד עולם. . . ועל אותו שלימות אמר לך אתננה ולזרעך עד עולם כי שלימות רוחני זה לא ימוש לעולם. . . ואמר קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה ולא הזכיר לזרעו עד עולם. . . בפסוק הראשון אברהם לא צריך לעשות שום דבר פעיל רק להרים את העיניים ולהסתכל. מבט זה מקנה לו קנין רוחני שמובטח לא רק לו

את הצו האלוקי וההבנה כי רק במקום שבו נלך ונסתובב יהיה שלנו, הבינו היטב החלוצים שהגיעו לארץ. כך הוקמו בתחילת המאה ה-20 'אגודות המשוטטים'. אגודת משוטטים ארץ-ישראלית (אמא"י) היה שמן של מספר קבוצות מטיילים שפעלו בארץ ישראל באותה תקופה.

הקבוצה הראשונה הוקמה בחיפה ב-1916 בשם "אגודת המשוטטים" על ידי פנחס כהן, המורה לטבע בבית הספר הריאלי. עם חברי האגודה נמנו תלמידיו, ובהם: זאב וילנאי, יעקב דורי ואורי קיסרי. ב-1919 נוסדו אגודות נוער דומות ביפו ("מכבי הצעיר") ובתל אביב ("הרצליה") שהחלו לשתף פעולה עם הקבוצה מחיפה, ומהן צמחה "הסתדרות הצופים בארץ ישראל".

ב-1924 קמה קבוצת משוטטים בירושלים, וב-1927 הפכה לאגודה ארצית. בין חברי האגודה הירושלמית נמנו בין השאר: דוד בנבנשתי, נתן שלם, עזריאל ברושי, בן-ציון לוריא וחיים ברגר. שנתיים אחר כך הצטרפה אליה "קבוצת המשוטטים" למבוגרים שהוקמה בחיפה על ידי פנחס כהן, ושתי הקבוצות נקראו "אגודת משוטטים ארץ-ישראלית" (אמא"י). הרוח הפעילה באגודת המשוטטים התל אביבית היה חיים ברגר, שהיה יחד עם חברים נוספים מהקבוצה בין מייסדי מכון אבשלום. הקבוצה התל אביבית הייתה הראשונה מבין הקבוצות שארגנה טיולים לעבר הירדן ולסוריה. דוד בנבנשתי ונתן שלם שהיו מהפעילים בקבוצה הירושלמית היו ממקימי יד יצחק בן צבי שהוקמה על סמך רעיונות שהתגבשו בקבוצת המשוטטים.

מטרות האגודה על פי התקנון משנת תרצ"ד (1934) היו: "הכרת הארץ וחקירתה: הפצת ידיעת הארץ בציבור הרחב" על ידי "עריכת טיולים וסיורים, ייסוד תחנות מדעיות, הוצאת עיתון וחוזרים... אשר ישמשו כלי מבטא למטרות האגודה ולפעולותיה, סידור אוספים גאוגרפיים, טבעיים, ארכאולוגיים ואתנוגרפיים ועוד. סידור טיולים עממיים והרצאות בידיעת המולדת, לחברים ולקהל הרחב. להסב את תשומת לב השלטונות והמוסדות המוסמכים לצורך בהכשרת הארץ לטיולים וסיורים על ידי טיפול בדרכים עזובות ושוממות, קביעת ציונים לסימון המקומות ההיסטוריים והיישובים הקיימים". המשוטטים קיימו טיולים רגליים לאורכה ולרוחבה של ארץ ישראל המנדטורית, וגם בעבר הירדן, סוריה, לבנון. בנוסף קיימו סמינריונים והרצאות שבועיות בנושאי היסטוריה, טופוגרפיה ועוד. חלק מן הטיולים שימשו הסוואה לאנשי ההגנה לעריכת סיורים ותצפיות. מאורעות 1936-1939 גרמו להפסקת הפעילות של אגודת המשוטטים הארצית.

אך בתל אביב המשיכו להתקיים מוקדי פעילות של המשוטטים עד שנות ה-50 של המאה ה-20 ובחיפה עד שנות ה-70. מעיין "עין משוטטים" בנחל שיח שבכרמל מנציח את האגודה

הרוח החיה בפעילויות הקבוצה התל אביבית היה חיים ברגר שנולד בשנת 1900 בגליציה. בצעירותו הצטרף לתנועת "השומר הצעיר", וב-1921 עלה ארצה במסגרת העלייה השלישית. תחילה עבד בבניין ואחר בייבוש ביצות כבארה עד שחלה במלריה. לאחר החלמתו עבד בבית-הספר החקלאי מקווה ישראל וניהל פעולות תרבות שונות וטיולים באזור לפועלים ולתלמידים. באחד הטיולים הראשונים שאותו אירגן לבית הכנסת העתיק בארבל, השאיר את חותמו בגרפיטי שניתן לראות עד היום על עמוד הכניסה לבית הכנסת העתיק "חיים ברגר – תרפ"ה".

בשנת 1928 החל ללמוד באוניברסיטה העברית היסטוריה כללית ולימודי ארץ ישראל. עם הזמן הפך לפעיל בהדרכת טיולים ושימש המדריך היחיד של אגודת המשוטטים בתל-אביב. במסגרתה הדרך מטיילים לאזורי הארץ השונים כולל אזור הדרום (עזה, אשקלון וחבל עדולם), אזור המרכז (שכם בעת זבח השומרונים בפסת, גזר, מערות בית גוברין ומערת התאומים), צפון הארץ (הגליל, הגולן והחרמון) ואף הרחיק מעבר לגבולות הארץ לעבר הירדן (ארץ מואב והר נבו, רבת עמון וגרש), סוריה (דמשק, החורן, הר הדרוזים) ותדמור (פלמירה) בגבול עירק. במקביל עסק במחקר ובכתיבה של תולדות הארץ ופרסם בעיתון "דבר" מאמרים ורשימות מסע על מפגשיו עם תושבים ומטיילים. הוא נהג להתארח בכפרים השונים ושאל מידע על אורח החיים והפולקלור של המתישבים הן הערבים והן היהודים – חומר עשיר אשר שימש אותו לכתיבת ספרו "אדם ואדמה בחורן ובחרמון", שהוקדש לחבלי הארץ הצפוניים ויצא לאור בשנת 1980.

אל בית הכנסת העתיק בארבל שם השאיר כתובת הנושאת את שמו הגיע בעקבות התפיסה האומרת כי הגאולה תגיע מארבל, והגאולה באה לידי ביטוי בעם ישראל החוזר לארצו, ובאנשים המטיילים בארץ כדי לעשות בה חזקה. כך, כאשר נהרג החיל הבודד מקס שטיינברג ברצועת עזה ב-2014, החליטו בני משפחתו וחבריו להנציח את זכרו בשביל הנגשה לבית הכנסת העתיק בארבל. לצידה הניחו אבן ועליה חקוק הפסוק "קוּם הַתְהַלֵּךְ בְּאַרְץ" כמאמר התרגום "קוּם טַיִל בְּאַרְעָא וְעַבְד בְּהַ חֻקְתָּא". הארץ תהיה שלך אם תטייל בה ותעשה בה קניין.

בברכת שבת שלום ומבורך – הגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>